

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo@stm.gov.fi

IOK/609/2025

29.1.2025

Lausuntopyyntö selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista (VN/1463/2025)

Ihmisoikeuskeskuksen lausunto

Yleisiä huomioita

Ihmisoikeuskeskus esittää yleisenä huomionaan, että lausuttavana olevassa selvityksessä on käsitelty valitettavan kapeasti terveyden ja hyvinvoinnin käsitteitä. Raportista puuttuu lähes kokonaan perus- ja ihmisoikeusnäkökulma. Näin siitä huolimatta, että laissa sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta (284/2023) todetaan seuraavasti: Valtionavustusta voidaan myöntää laajasti sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Avustettavan toiminnan tulee osaltaan tukea ihmisten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä perusoikeuksien toteutumista (3 §). Ihmisoikeuskeskus katsoo myös, että arvioitaessa sosiaali- ja terveysalan järjestöjen rahoitusta ja toimintaa olisi otettava huomioon perustuslain 22 §.

Raportti ei myöskään ota huomioon autonomisten kansalaisjärjestöjen merkitystä yhteiskunnalle. Riippumaton kansalaisyhteiskunta on tärkeä osa oikeusvaltiota, demokratiaa ja yhteiskuntarauhan ylläpitämistä ja valtiolla on veloitteensa sen edistämässä ja mahdollistamisessa. Järjestystoiminnan rahoituksen laajamittainen supistaminen ja mahdollisesti kasvava keskittäminen rahoituksen tai teemojen määrittelyn osalta heikentää kansalaisyhteiskuntaa ja vaarantaa ihmisten ja yhteiskunnan hyvinvoinnin.

Vammaisjärjestöjen asema ja tehtävät

Suomi ratifioi YK:n vammaisyleissopimuksen vuonna 2016. Vammaisyleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Vammaisyleissopimus on Suomessa voimassa lakina.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen 4.3 artiklan mukaisesti vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentti numero 7 käsittelee YK:n vammaisyleissopimuksen veloitetta osallistaa vammaiset henkilöt heitä koskevaan päätöksentekoon ja yleissopimuksen kansallisen toimenpanon seurantamenettelyyn. Yleiskommentissa korostetaan, että sopimuspuolten tulisi lisätä julkisia resursseja vammaisuuden moninaisuutta edustavien järjestöjen perustamiseen ja vahvistamiseen. Niiden tulisi myös varmistaa, että järjestöillä on mahdollisuus saada kansallista rahoitusta muun muassa verovapauksien ja perintöverovapautusten kautta sekä kansallisen arpajaistoiminnan kautta.

Yleiskommentissa on suosituksia vammaisjärjestöjen toimintaedellytysten takaamiseksi. Sopimuspuolten tulisi varmistaa, että vammaisjärjestöt voivat hakea ja saada rahoitusta ja resursseja yksityisiltä ja julkisilta, kansallisilta ja kansainvälisiltä lahjoittajilta. Komitea suosittelee, että sopimuspuolet ottavat käyttöön kriteerejä kohdentaakseen varoja muun muassa jakamalla rahoitusta tasapuolisesti eri vammaisjärjestöille, tarjoamalla rahoitusta suoraan vammaisjärjestöille välttämällä kolmansien osapuolten väliintuloa, jakamalla pysyvää institutionaalista perusrahoitusta ja varmistamalla vammaisjärjestöjen itsemääräämisoikeus niiden tehdessä omaan ohjelmaansa liittyviä päätöksiä saadusta rahoituksesta riippumatta.

Vammaisyleissopimuksen 33 artikla käsittelee sopimuksen täytäntöönpanoa ja edellyttää muun ohella sellaisen riippumattoman rakenteen asettamista, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa.

Ihmisoikeuskeskus ja sen ihmisoikeusvaltuuskunta sekä eduskunnan oikeusasiamies muodostavat yhdessä Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution, jolle tämä edistämisen-, suojelu- ja seurantatehtävä on osoitettu. Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio osallistaa kansalaisyhteiskuntaa ja erityisesti vammaisjärjestöjä vammaisten oikeuksien toteutumisen seurantaan ja edistämiseen. Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunnan alla on pysyvä vammaisjaosto, vammaisten ihmisoikeuskomitea VIOK, joka on perustettu, jotta vammaiset henkilöt ja heitä edustavat järjestöt ovat vammaisyleissopimuksen asettamien vaatimusten mukaisesti osallistettuina täysimääräisesti sopimuksen seurantamenettelyyn.

Vammaisjärjestöt ovat tärkeitä paitsi julkisen palvelujärjestelmän täydentäjinä, myös ja ennen kaikkea vammaisten ihmisten osallisuuden ja oikeuksien toteutumisen varmistajina. Vammaisjärjestöjen vaikuttamistyö on välttämätöntä, jotta yhteiskunnallisessa päätöksenteossa pystytään ottamaan huomioon vammaisten ihmisten näkemykset ja tarpeet.

Vammaisjärjestöjen kattojärjestöllä on keskeinen rooli useasta näkökulmasta. Se toimii erilaisissa tilanteissa olevien vammaisten henkilöiden ja heidän järjestöjensä erilaisten tarpeiden, näkemysten, asiantuntijatiedon ja kokemusten yhteen saattajana. Lisäksi se voi tuoda yhteen vammaisjärjestöt ja toimia niiden edustajana kansainvälisissä yhteyksissä, kuten YK:n, EU:n ja Euroopan neuvoston eri toiminnoissa tai kansainvälisissä vammaisjärjestöissä. Kattojärjestön ja yksittäisten vammaisjärjestöjen panoksella varmistetaan vammaisten henkilöiden ja heidän järjestöjensä täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskunnallisessa päätöksenteossa sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Nämä vammaisjärjestöjen tehtävät sekä vammaisyleissopimuksen veloitteet ja siihen liittyvien koordinaatio- ja seurantarakenteiden tarpeet on huomioitava vammaisjärjestöjen ja niiden kattojärjestön rahoituksesta päätettäessä. Päätökset on tehtävä niin, että niitä tehtäessä osallistetaan täysimääräisesti vammaiset henkilöt ja heidän järjestönsä vammaisyleissopimuksen edellyttämällä tavalla.

Jarna Petman
Ihmisoikeuskeskuksen johtaja

Sanna Ahola
asiantuntija

